

НАУКОВИЙ
ВІСНИК

ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Рік заснування 1996

Випуск 489

Правознавство

Збірник наукових праць

Чернівці
“Рута”
2009

Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць. Вип. 489: Правознавство. - Чернівці: Рута, 2009. – 124 с.

Naukovy Visnyk Chernivetskoho Universitetu: Zbirnyk Naukovykh Prats. Vyp. 489: Jurisprudence. – Chernivtsi: Ruta, 2009. – 124 s.

У випуску на основі врахування новітніх досягнень юридичної науки, узагальнення правозастосовної практики, вітчизняного і зарубіжного досвіду висвітлюються проблеми теорії та практики різних галузей права, сформульовані практичні рекомендації законодавцю щодо вдосконалення чинного законодавства, а також працівникам правоохоронних органів по застосуванню конкретних норм права в умовах перехідного суспільства.

Для науковців, викладачів вищих і середніх спеціальних навчальних закладів, студентів, працівників правоохоронних і правозастосовних органів.

The issue on the base of the newest achievements of legal science, law application practice, domestic and foreign experience touches upon the problems of theory and the practice of the various law branches, there are formulated practical recommendations to the legislator on the development of the legislation currently in force, as well as to the employees of law-protecting bodies on the application of the concrete norms of law in the circumstances of transitional society.

It can be used by scientific employees, teachers of institutions of higher and secondary specialized education, students, employees of law-applying and law-protecting bodies.

Редколегія випуску: доктор юрид. наук, проф. **Пацурківський П.С.** (наук. редактор),
доктор юрид. наук, проф. **Никифорак М.В.** (заст. наук. редактора),
канд. юрид. наук, доц. **Гаврилюк Р.О.** (відповідальний секретар),
канд. юрид. наук, доц. **Гетманцев О.В.**,
канд. юрид. наук, доц. **Гетьманцева Н.Д.**,
доктор юрид. наук, проф. **Георгіца А.З.**,
доктор юрид. наук, проф. **Грищук В.К.**,
доктор юрид. наук, проф. **Козловський А.А.**,
доктор юрид. наук, проф. **Козюбра М.І.**,
доктор юрид. наук, проф. **Кузнєцова Н.С.**,
доктор юрид. наук, проф. **Якимчук М.К.**

Збірник входить до переліку фахових видань ВАК України

Свідоцтво Міністерства України у справах преси та інформації
№ 2158 серія КВ від 21.08.1996 р.
Загальнодержавне видання

Рекомендовано до друку Вченою радою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Адреса редколегії випуску “Правознавство”:

Україна, 58012, м. Чернівці, вул. Коцюбинського, 2, національний університет,
кафедра конституційного, адміністративного і фінансового права, тел. (0372) 58-48-73
E-mail: oleg@chnu.cv.ua

© Чернівецький університет, 2009.

Підписано до друку 31.03.2009 р. Формат 60x84/8. Друк офсетний. Папір офсетний.

Умовн. друк. арк. 13,5. Обл. - вид. арк. 14,5. Зам. -п. Тираж 200 прим.

Друкарня видавництва “Рута” Чернівецького національного університету.

58012, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2.

ЗМІСТ

I. МЕТОДОЛОГІЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

<i>Карвацька С.Б., Боднар С.Б.</i> Правова політика держави як об'єкт історико-правового дослідження.....	5
<i>Бевз О.В.</i> Особливості правового режиму історичних ареалів населених місць в Україні.....	9
<i>Торончук І.Ж.</i> Організація та діяльність вищих органів державної влади Румунії в міжвоєнний період	16
<i>Гетманцев О.В.</i> Особливості цивільного судочинства на території України в період дії Литовських статутів.....	22
<i>Степурко С.І.</i> Історичний розвиток принципу рівності сторін у цивільному судочинстві.....	27

II. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

<i>Ревєр О.Ю.</i> Еволюція змісту конституцій: польський досвід.....	31
<i>Худик А.М.</i> Поняття та місце правових позицій у структурі актів Конституційного Суду України.....	37

III. МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС. ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

<i>Гіждіван Л.Ю.</i> До питання про зміст міжнародного права навколишнього середовища	43
<i>Задорожна С.М.</i> Автономія волі у міжнародному приватному праві: принцип абсолютності вибору права	47
<i>Волощук О.Т.</i> Поняття та правова природа арбітражу.....	51
<i>Гетьманцева Н.Д.</i> Єдність і диференціація – характерний прояв методу трудового права	56
<i>Никифорак В.М.</i> Розподіл майна подружжя як спосіб вирішення сімейного спору	61
<i>Підлубна О.В.</i> Деякі питання змісту та складових частин інституту заочного розгляду цивільних справ	68

IV. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС. ФІНАНСОВЕ ПРАВО

<i>Бабін І.І.</i> Презумпція конституційності законів з питань оподаткування.....	74
<i>Касьяненко Л.М.</i> Фінансово-процесуальний примус.....	78
<i>Гайка О.Р.</i> Підстави прийняття та засади формування змісту рішень про місцеві бюджети	83
<i>Костя Д.В.</i> Пострадянські доктринальні підходи до розуміння правової природи ресурсних платежів	89

V. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС. КРИМІНОЛОГІЯ. ПРОКУРАТУРА

<i>Канцір В.С.</i> Терористична група як соціально-психологічна ідентичність	96
<i>Юрчишин В.М.</i> Проблеми розширення приватного обвинувачення у кримінальному процесі України.....	101
<i>Середа Г.П.</i> Кримінальне переслідування у функціональній структурі прокурорської діяльності.....	107
<i>Гусар Л.В.</i> Етапи становлення інституту необхідної оборони	112
<i>Дергач Л.В.</i> Проблемні аспекти застосування запобіжних заходів	118
<i>До наших авторів</i>	123

CONTENTS

I. METHODOLOGY OF LEGAL SCIENCE. PHILOSOPHY OF LAW. THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. COMPARATIVE LAW

<i>Karvatska S.B., Bodnar S.B.</i> The problem of legislative policy efficiency as basic direction of state legal policy	5
<i>Bevz O.V.</i> Features of the legal regime of historical natural area of the populated places in Ukraine.....	9
<i>Toronchuk I.J.</i> The organization and activity of higher bodies of state power in Romania between wars period.....	16
<i>Getmantsev O.V.</i> The peculiarities of the civil procedure on the Ukrainian land during the period of the validity of the Lithuanian Statutes	22
<i>Stepurko S.I.</i> Historical development of principle of equality of sides in the civil legal proceeding.....	27

II. CONSTITUTIONAL LAW

<i>Rever O.Y.</i> Constitution contents evolution: experience of Poland	31
<i>Khudyk A.M.</i> Concept and place of legal positions in the structure of acts of Constitutional Court of Ukraine.....	37

III. INTERNATIONAL PRIVAT LAW. CIVIL LAW AND PROCEDURE. SOCIAL SECURITY LAW

<i>Ghizhdivan L.Y.</i> Concerning the Question of the Content of International Environment Law	43
<i>Zadorozhna S.M.</i> Autonomy of will in the international private law: the principle of the absolute of the choice of law.....	47
<i>Voloschuc O.T.</i> Legal nature of arbitration	51
<i>Getmantseva N.D.</i> Unity and differentiation – characteristic manifestation of the method labour law	56
<i>Nikiforak V.M.</i> Partition of property of the marital couple as a method of the decision of family dispute	61
<i>Pidlubna O.V.</i> Some questions of the maintenance and different parts of institute of correspondence consideration of civil cases	68

IV. ADMINISTRATIVE LAW AND PROCEDURE. FINANCIAL LAW

<i>Babin I.I.</i> The presumption of the constitutionality tax law	74
<i>Kasyanenko L.M.</i> Financial judicial compulsion	78
<i>Gajka O.R.</i> Principles of acceptance and forming of maintenance of decisions about local budgets.....	83
<i>Kostya D.V.</i> The post-soviet doctrinal approaches to legal nature of resources payments	89

V. CRIMINAL LAW AND PROCEDURE. CRIMINOLOGY. PROCURACY

<i>Kantcir V.S.</i> Terrorist group as social psychological identity.....	96
<i>Yurchyshyn V.M.</i> Problems of change of request of the aggrieved party in the criminal procedure of Ukraine	101
<i>Sereda G.P.</i> Criminal prosecution in the functional structure of prosecutorial activity.....	107
<i>Husar L.V.</i> The stages of becoming of institute of necessary defence	112
<i>Dergach V.L.</i> Problem aspects of use of preventive measures	118
<i>To our authors</i>	123

РОЗПОДІЛ МАЙНА ПОДРУЖЖЯ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СІМЕЙНОГО СПОРУ

Метою статті було з'ясування сутності механізму поділу спільного майна подружжя. Поділ майна подружжя становить один із способів припинення права спільної сумісної власності подружжя на вимогу одного або обох із них, в результаті якого спільна власність припиняється і кожен з подружжя стає власником частки, яка виділяється. Такий поділ може бути здійснений подружжям у будь-який час: як під час існування шлюбу, так і після припинення шлюбних відносин. Отож, в статті були розглянуті як основні, так і альтернативні варіантів поділу спільного майна подружжя, особливо в тих випадках, коли безпосередній поділ конкретних речей виявляється неможливим.

Постановка проблеми. З державною реєстрацією укладення шлюбу закон пов'язує виникнення між подружжям як особистих, так і майнових відносин. Враховуючи ту обставину, що сімейні (подружні) відносини будуються на особистій та глибокій довірі подружжя один до одного, на основі взаєморозуміння та підтримки подружжям одне одного, сім'я та сімейні відносини є тією сферою суспільних відносин, до яких законодавець підходить з особливою обережністю. У зв'язку із цим, по суті всі майнові відносини подружжя, на відміну від особистих відносин, досить детально врегульовані чинним сімейним законодавством. Разом з тим, навіть, на перший погляд, така детальна законодавча регламентація майнових відносин подружжя не вирішує всіх тих питань, які виникають на практиці. Особливо актуальним серед таких на сьогодні є питання поділу спільної сумісної власності подружжя. Маємо також визнати, що скасування новим Сімейним кодексом України (далі – СК України) такої умови розірвання шлюбу, як відсутність майнового спору між подружжям з приводу поділу їх спільного майна в певній мірі полегшило процес розлучення подружжя. Незважаючи на наявність чи відсутність законних подружніх відносин, процес вирішення питання про поділ подружжям спільно набутого майна завжди був і залишається тяжким і проблемним. Саме тому способи врегулювання майнових спорів подружжя при поділі їх спільного майна є актуальною проблемою, яка потребує детального, ґрунтовного наукового дослідження.

Ступінь наукової розробки проблеми. Аналіз наукової літератури у галузі сімейного права не дає нам права стверджувати, що питання поділу спільного майна подружжя не приділялося достатньої уваги. Справді, ці питання досліджувалися багатьма вченими як у радянський період, так і в даний час. Зокрема, свої наукові праці дослідженню питання поділу спільного

майна подружжя присвятили А.Гриняк, О.Іванов, Л.Пчелінцева, Є.Харитонов, К.Грава, Ю.Червоний, З.Ромовська, В.Мироненко, В.Антошкіна, С.Пилипенко, Л.Баранова, В.Борисова, І.Жилінкова, О.Грічук та деякі інші. Та незважаючи на велику кількість праць з досліджуваного питання, всі можливі альтернативи поділу спільного майна подружжя так і не були визначені та систематизовані.

Враховуючи вищенаведене, метою статті є з'ясування сутності механізму поділу спільного майна подружжя, а також пошук альтернативних варіантів поділу цього майна в тих випадках, коли безпосередній поділ конкретних речей виявляється неможливим.

Виклад основного матеріалу. Поділ майна подружжя становить один зі способів припинення права спільної сумісної власності подружжя на вимогу одного або обох із них, у результаті якого спільна власність припиняється і кожен з подружжя стає власником частки, яка виділяється. Такий поділ може бути здійснений подружжям у будь-який час: як під час існування шлюбу, так і після припинення шлюбних відносин. Зауважимо, що саме по собі розірвання шлюбу не припиняє права спільної сумісної власності подружжя на майно, набуто за час шлюбу. Проте розпорядження таким майном після розірвання шлюбу здійснюється колишнім подружжям виключно за взаємною згодою відповідно до положень ЦК України, оскільки в таких випадках презумпція згоди одного з подружжя на укладення другим договорів з розпорядження майном, що є у спільній сумісній власності подружжя, вже не діє.

Враховуючи особистий характер тих відносин, які виникають між подружжям, законодавство в першу чергу надає право подружжю самостійно вирішити між собою всі питання стосовно поділу спільної сумісної власності, набутої в період шлюбу (так званий добровільний порядок

поділу майна). Та судова практика свідчить, що це не завжди вдається подружжю, у зв'язку із чим досить часто майнові питання поділу спільного майна подружжя вирішуються саме в судовому порядку.

При поділі майна суду, перш за все, необхідно визначити його предмет, тобто майно подружжя, яке підлягає поділу. На думку І.Жилінкової, при поділі майна подружжя мають ураховуватися три категорії об'єктів: речі (окрема річ або сукупність речей), які належать подружжю на праві спільної сумісної власності; кредиторські вимоги подружжя (право вимоги за договором позики, купівлі-продажу тощо, коли подружжя виступає як кредитор і вправі вимагати повернення боргу, передачі речі тощо); боргові зобов'язання подружжя (зобов'язання, за якими подружжя виступає як боржник і зобов'язане повернути борг, повернути або передати річ тощо) [15, с.115]. Подібна наукова позиція цілком заслуговує на увагу і підтверджується навіть судовою практикою. Зокрема, відповідно до постанови Пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 р. №11, до складу майна, що підлягає поділу, включається загальне майно подружжя, наявне у нього на час розгляду справи, та те, що знаходиться у третіх осіб. При поділі майна враховуються також борги подружжя та правовідносини за зобов'язаннями, що виникли в інтересах сім'ї [1, Ст.65].

Вирішуючи спір між подружжям з приводу поділу майна, суд має керуватися такими презумпціями: 1) майно, з приводу якого порушено спір, є таким, що належить їм на праві спільної сумісної власності; 2) якщо встановлений момент набуття цього майна, то майно, набуте одним із подружжя в період шлюбу, вважається спільним, – а до шлюбу – роздільним. Вищенаведене спонукає до висновку, що в суді повинні доводитись не факти, з якими закон пов'язує спільність майна, а навпаки, зацікавлена сторона зобов'язана підтвердити ті обставини, які виключають виникнення спільної власності на спірне майно (іншими словами, довести відсутність хоча б одного з елементів юридичного складу, необхідного для виникнення спільності майна, наприклад, те, що воно було придбане до шлюбу або за час шлюбу, але не в результаті спільної праці подружжя [11, с.129]).

Поділ майна здійснюється з урахуванням вартості речей, які належать подружжю на праві спільної власності, а також розміру їх кредиторських вимог і боргових зобов'язань. При цьому, якщо поділ провадиться без розірвання шлюбу, він може

стосуватися лише наявного майна. Дружина і чоловік не мають права ділити майно, яке вони набувають у майбутньому. Умови такого поділу можуть бути визначені лише у шлюбному договорі.

Безпосередня процедура поділу майна подружжя відбувається в два етапи: по-перше, суд визначає розмір часток чоловіка та дружини в праві на майно; по-друге, здійснює поділ майна відповідно до встановлених часток [9, с.68]. Зі змісту ст.70 СК України випливає, що при визначенні розміру часток кожного з подружжя суд виходить з презумпції, що, відповідно до законодавства, частки майна дружини та чоловіка є рівними. Це правило не змінюється і в тому разі, якщо один із подружжя не мав з поважних причин (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу) [1, Ст.60].

Однак зазначимо, що з наведеного законодавчого положення є певні винятки стосовно рівності часток подружжя в праві на майно. Зокрема, при вирішенні спору про поділ майна суд має право зменшити або ж, навпаки, – збільшити частку одного із подружжя за наявності відповідних на те істотних умов. Такі умови визначені сімейним законодавством в імперативному порядку. Перша умова передбачена ч.2 ст.70 СК України. Пленум Верховного Суду України, даючи роз'яснення щодо застосування судами цієї статті, у постанові зазначив, що у випадку, коли при розгляді вимоги про поділ спільного сумісного майна подружжя судом буде встановлено, що один із них здійснив його відчуження чи використав його на свій розсуд проти волі іншого з подружжя і не в інтересах сім'ї, чи не на її потреби або приховав його, таке майно, або його вартість враховується при поділі [5, п.30]. Іншими словами, частка того з подружжя, хто повівся негідно і вчинив правочини щодо відчуження спільного майна з корисливою метою (щоб це майно не враховувалося при поділі спільної власності подружжя), судом може бути зменшена із урахуванням тих сум, які він (один з подружжя) отримав за вчиненими правочинами. Друга умова, за наявності якої суд вправі відступити від засад рівності часток подружжя у спільному майні, пов'язана з тим, що після припинення шлюбних відносин з одним із подружжя можуть залишитися неповнолітні або ж повнолітні, але непрацездатні діти, які потребують належного утримання (аліментів). У даному разі суд управі збільшити розмір частки тому з подружжя, з ким будуть проживати діти, однак лише за умови, коли в суді буде встановлено, що розмір алімен-

тів, які вони одержують, недостатній для забезпечення їхнього фізичного, духовного розвитку чи лікування [15, с.116]. У зв'язку із цим, як слушно зазначає З.В.Ромовська, у разі збільшення частки того з подружжя, з ким проживає дитина, остання не стає власником зробленої судом «надбавки» [14, с.151]. Якщо ж інтереси дітей можуть бути задоволені без відступу від принципу рівності часток подружжя у їх спільному майні, то суд не повинен взагалі порушувати цей принцип [12, с.123]. Як бачимо, збільшення розміру частки одного з подружжя у спірному майні законом пов'язується лише з випадками стягнення аліментів на дитину. Це означає, що положення ст. 70 СК України мають імперативний характер і розширеному тлумаченню не підлягають.

Нарешті, як обставини, що мають істотне значення для справи, потрібно розуміти не тільки випадки, коли один із подружжя не дбав про матеріальне забезпечення сім'ї, приховав, знищив чи пошкодив спільне майно, витрачав його на шкоду інтересам сім'ї, але і випадки, коли один із подружжя не мав з поважної причини самостійного заробітку чи доходу [1, Ст.60]. До речі, випадки навмисного знищення чи відчуження спільного майна одним із подружжя, не просто виступають у якості умов для зменшення їх частки у спільному майні, але є і своєрідною правовою санкцією. Зміст такої санкції, за словами З.В.Ромовської, полягає «у тому, що особа не одержить того, що вона за звичайних обставин могла би одержати» [14, с.151].

Отож, підводячи підсумок стосовно можливості зміни розміру часток подружжя, відзначимо, що рішення суду повинно містити мотиви й обґрунтування відступу від засади рівності часток подружжя у їхньому спільному майні. Окрім цього, як слушно зауважив О.І.Сафончик, враховуючи імперативний характер норм, викладених у ст.70 СК України, суд не може збільшити частку одного з подружжя у спільному майні за підставами, не передбаченими законом [11, с.130]. Відступаючи від принципу рівності, суд обов'язково у своєму рішенні повинен указати, які саме інтереси одного з подружжя або неповнолітніх дітей були для цього підставою, і якими нормами матеріального права керувався суд при прийнятті відповідного рішення, згідно з вимогами ЦПК України. Більш конкретно інтереси неповнолітніх дітей, непрацездатних повнолітніх дочки, сина або другого з подружжя, що заслуговують на увагу, можуть враховуватися судом при визначенні способу поділу спільного майна в натурі й у тому разі, коли суд не відступив від

засади рівності часток [5, п.30]. Відмітною у цьому відношенні є практика застосування чинного сімейного законодавства в Російській Федерації. Справа в тому, що, згідно з СК РФ, перелік умов, за наявності яких суд вправі відступити від засад рівності часток подружжя при поділі спільного майна, не є вичерпним. Отож суд у кожному конкретному випадку вправі приймати рішення про розмір частки одного із подружжя у спільному майні, виходячи з відповідних причин неотримання ним певних доходів (а саме: навчання, хвороба, знаходження на військовій службі, перебування в місцях позбавлення волі, неможливість працевлаштуватися тощо) [13, с.199].

Визначення часток дружини та чоловіка у спільному майні чи, точніше, у праві спільної сумісної власності – це перший етап у вирішенні майнової сфери подружнього конфлікту. За ним, як правило, наступає другий – реальний розподіл, тобто розподіл (поділ) майна в натурі. Хоча на практиці не виключається і ситуація, коли один з подружжя чи колишнього подружжя вимагатиме лише визначення його частки без подальшого поділу майна.

Зауважимо, що законодавство передбачає певні способи поділу майна подружжя. Пріоритетним чи, так би мовити, основним способом поділу спільного майна подружжя є його поділ у натурі. Зокрема, такий спосіб застосовується щодо подільних речей, які можна поділити без втрати їх цільового призначення [2, Ст.183].

У першу чергу право самостійно поділити спільне майно надається самому подружжю. Зокрема умови такого поділу можуть бути передбачені у шлюбному договорі, у договорі про поділ майна або договорі про виділення частки у спільному майні тощо. Якщо ж чоловік і дружина не змогли домовитися про порядок поділу майна, то спір може бути вирішений судом.

Аналізуючи положення статей 69-71 СК України, приходимо до висновку, що рішення суду про поділ спільного майна подружжя повинно ґрунтуватися на факті перетворення спільної сумісної власності подружжя у спільну часткову, згідно з визнаними за ними частками. Поділу підлягає лише те майно подружжя, яке було наявним на момент його поділу. Якщо ж поділ майна відбувається через деякий час після розірвання шлюбу (або ж наявним був факт роздільного проживання подружжя), то спочатку має бути з'ясовано, яке майно належало їм до моменту розірвання (до набрання чинності рішення суду про встановлення режиму окремого проживання подружжя), незалежно від того збереглося воно до

цього часу чи ні. Однак таке положення не можна тлумачити однозначно. Мова йде лише про таке майно, яке було навмисно (або у стані сп'яніння) знищене, відчужене одним із подружжя всупереч інтересам сім'ї, подружжя. У зв'язку із цим при поділі майна не враховуються ті речі, які загинули внаслідок нещасного випадку, коли провини одного із подружжя не було [14, с.152].

Проблеми при поділі спільного майна подружжя найчастіше виникають у зв'язку з існуванням так званих неподільних речей. Саме через таку обставину СК України передбачено другий спосіб поділу майна подружжя, а саме: суд може прийняти рішення про присудження майна одному з подружжя із покладенням на нього обов'язку надати другому з подружжя компенсацію замість його частки у праві спільної сумісної власності [1, Ст.71]. Така грошова компенсація повинна бути попередньо внесена другим з подружжя на депозитний рахунок суду з метою захисту майнових інтересів іншого з подружжя [5, п.25].

Мусимо визнати, що положення Сімейного кодексу України стосовно правил поділу майна (особливо при вирішенні питання про поділ неподільних речей), зокрема їх практичне застосування, можуть викликати певні труднощі. У статті 71 СК України (ч.4) вказано, що присудження одному з подружжя грошової компенсації замість його частки у праві спільної сумісної власності на майно допускається лише за його згодою, крім випадків, передбачених Цивільним кодексом України. Абзац 2 ч.2 ст.364 ЦК України встановлює аналогічне ст.71 СК України правило, відповідно до якого компенсація співвласникові може бути надана лише за його згодою.

Як же поведеться, якщо другий з подружжя теж бажає залишити за собою майно, яке є неподільним. Вважаємо, що тут вступає в силу правило ч.2 ст. 71 СК України, відповідно до якого неподільні речі присуджуються одному з подружжя. При цьому враховуються інтереси дружини, чоловіка, дітей та інші обставини, що мають істотне значення. Недостатня конкретизація цих «інших обставин» може призвести до різного тлумачення і зловживань. Звичайно ж, визначити всі фактори, які могли б вплинути на рішення суду щодо присудження неподільного майна тому чи іншому з подружжя, неможливо, однак доцільно було б скласти невичерпний перелік таких «інших обставин» [10]. Також може поставити проблема з присудженням неподільного майна, якщо жодний з подружжя не виявить бажання залишити за собою це майно і проситиме суд про компенсацію вартості його частки.

Виходом із наведеної вище ситуації могло б стати правило ч.2 ст.7 СК України. Так, згідно з положеннями цієї статті, сімейні відносини можуть бути врегульовані за домовленістю між їх учасниками. Подружжя може домовитися, що присудження відбуватиметься без попереднього внесення грошової компенсації. Однак необхідно проаналізувати таку можливість і з позиції вимог до цієї домовленості, визначених ст.9 СК України. Крім того, викликає сумнів ще й те, чи регулюватиме така домовленість тільки «відносини між учасниками сімейних відносин». Адже суд, відповідно до ст.2 СК України, не є учасником сімейних відносин, а вирішує спір. Що ж до правила про попереднє внесення грошової компенсації, то воно є ще й процесуальним.

Врешті-решт на практиці можливі також непоодинокі випадки, коли жоден з подружжя не в змозі внести на депозитний рахунок суду відповідну грошову суму. За наявності такої ситуації, а також за умови, що неподільні речі не можуть бути реально поділені між подружжям відповідно до визначених часток, суд визнає ідеальні частки подружжя в цьому майні без його реального поділу і залишає майно у їх спільній частковій власності [5, п.25]. Однак у цьому разі суд повинен визначити порядок користування таким майном.

Підсумовуючи вищенаведені теоретичні за законодавчі положення, можна зробити висновок, що суди з метою захисту інтересів подружжя, їх дітей, вправі застосовувати різні способи поділу спільної сумісної власності подружжя. При цьому найпоширенішим на практиці є такий спосіб, який, до речі, прямо не передбачений СК України, відповідно до якого суд виносить рішення про розподіл речей між подружжям з урахуванням їх вартості й частки кожного з подружжя у спільному майні. У процесі поділу суди можуть одночасно застосовувати не один спосіб, а їх комбінацію: щодо одних видів майна застосовувати поділ у натурі, щодо інших – передачу одному із подружжя із зобов'язанням певної компенсації другому, а треті види речей розподілити між сторонами з урахуванням їх вартості [15, с.117]. Важливо також зазначити, що поділ майна здійснюється судом відповідно до вартості майна. При цьому судом береться до уваги його вартість на момент розгляду справи, а не на момент придбання такого майна. Річ у тому, що на момент розгляду справи майно може знецінитися або, навпаки, зрости в ціні. Ця обставина має бути врахована. Повинна бути взята до уваги й амортизація речі, яка була в користуванні [14, с.155].

Інтереси кожного з подружжя повинні бути враховані судом також при поділі речей для професійних занять. Якщо зазначені речі придбані за час шлюбу для одного із подружжя, вони є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Іншими словами, ці речі не належать до предметів категорії роздільного майна подружжя, оскільки, відповідно до ч.4 ст.61 СК України, вони є спільною сумісною власністю подружжя. Відповідно до ч.3 ст.71 СК України, речі для професійних занять присуджуються тому з подружжя, хто використовував їх у своїй професійній діяльності. Зрозуміло, що вартість цих речей враховується при присудженні іншого майна другому з подружжя [11, с.132]. Разом з тим, законодавець не вказує, як вчинити у випадку, коли у подружжя спільні професійні речі. Уявляється, що в суді повинен бути доведений своєрідний пріоритет інтересів одного із подружжя над інтересами іншого, а отже, і присудження таких речей одному із подружжя, а іншому – відповідної грошової компенсації або ж іншого майна.

Після проведення поділу спільного майна подружжя не виключається ситуація, коли в майбутньому за позовом заінтересованої особи такий поділ може бути переглянутий у судовому порядку, зокрема у випадку, коли розмір аліментів, призначений дітям, виявиться недостатнім. Відповідно до Цивільного процесуального кодексу України, суд управі відмовити у прийнятті заяви, якщо по справі між тими ж сторонами про той же предмет і за тих же обставин уже було винесене рішення. Якщо ж з'являються інші, додаткові обставини, то спір про той самий предмет і між тими ж сторонами може бути предметом судового розгляду. А це означає, що поділене в минулому майно може бути перерозподілене.

Окремої уваги застосовує також питання про строкові рамки захисту майнових інтересів подружжя стосовно поділу їх спільного майна. Однією із характерних особливостей сімейних правовідносин у цьому відношенні є те, що вони мають триваючий характер. Тому, відповідно до ст.72 СК України, до розірвання шлюбу кожен із подружжя може вимагати поділу спільного майна у будь-який час. Тобто жодних обмежень права певними термінами в даному випадку не існує, а отже, позовна давність до таких вимог взагалі не застосовується (ч.1 ст.72 СК України). Це правило підвищує можливості судового захисту майнових прав та інтересів подружжя [9, с.68].

А до вимоги про поділ майна, заявленої після розірвання шлюбу, застосовується позовна давність у три роки. Однак у даному разі непра-

вильно вважати, що перебіг позовної давності починається з моменту розірвання шлюбу. Наприклад, якщо шлюб розірвано, але один із подружжя продовжує проживати в будинку, придбаному за час шлюбу на ім'я другого з них, перебіг позовної давності не розпочинається. У такому разі може застосовуватися положення ч.2 ст.72 СК України, відповідно до якого позовна давність обчислюється від дня, коли один зі співвласників дізнався або міг дізнатися про порушення свого права власності. Аналогічне положення закріплене і в постанові Пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 р. №11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним і поділ спільного майна подружжя».

Висновки. При вирішенні сімейного спору в суді щодо поділу спільного майна повинні доводитися не факти, з якими закон пов'язує спільність майна, а, навпаки, зацікавлена сторона зобов'язана підтвердити ті обставини, які виключають виникнення спільної власності на спірне майно. Поділ майна подружжя повинен здійснюватися з урахуванням трьох категорій об'єктів: речей, які належать подружжю на праві спільної сумісної власності; кредиторських вимог подружжя (право вимоги за договором позики, купівлі-продажу тощо, коли подружжя виступає як кредитор і вправі вимагати повернення боргу, передачі речі тощо); боргових зобов'язань подружжя (зобов'язання, за якими подружжя виступає як боржник і зобов'язане повернути борг, повернути або передати річ тощо).

Безпосередня процедура поділу майна подружжя відбувається в два етапи: по-перше, суд визначає розмір часток чоловіка та дружини в праві на майно; по-друге, здійснює поділ майна відповідно до встановлених часток. Пріоритетним способом поділу спільного майна подружжя є його поділ у натурі. Зокрема, такий спосіб застосовується щодо подільних речей, які можна поділити без втрати їх цільового призначення. Окрім цього, у процесі поділу суди можуть одночасно застосовувати не один спосіб, а їх комбінацію: щодо одних видів майна застосовувати поділ у натурі, щодо інших – передачу одному із подружжя із зобов'язанням певної компенсації другому, а треті види речей розподілити між сторонами з урахуванням їх вартості. Врешті-решт, поділу підлягає лише те майно подружжя, яке було наявним на момент його поділу. Якщо ж поділ майна відбувається через деякий час після розірвання шлюбу, то спочатку має бути

з'ясовано, яке майно належало їм до моменту розірвання, незалежно від того, збереглося воно до цього часу чи ні.

Список літератури

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. – К.: Атіка, 2002. – 80 с.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003. – К.: Атіка, 2003. – 416 с.
3. Закон України “Про нотаріат” від 02.09.1993 р. // Відомості Верховної Ради. – 1993. – № 39. – Ст.383.
4. Інструкція про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України. Затверджено наказом Міністерства юстиції України від 03.03.2004 №20/5. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 3 березня 2004 р. за №283/8882 // Офіційний Вісник України. – 2004. – №10. – ст.639.
5. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» від 21 грудня 2007 р.
6. Антошкіна В. Договір про поділ майна подружжя, що є об'єктом права спільної сумісної власності // Право України. – 2005. – №8. – С.75-78.
7. Граве К.А. Имущественные отношения супругов. – М.: Госюриздат, 1960. – 117 с.

8. Грічук О. Проблеми і перспективи правового регулювання майнових відносин фактичного подружжя в сімейному праві України // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – №10. – С.59-62.

9. Гриняк А. Спірні питання спільної власності подружжя за новим цивільним та сімейним законодавством України // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – №6. – С.65-68.

10. Іванов О. Сімейний кодекс України: проблеми застосування // Юридичний журнал. – 2004. – №7. – // <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=1292>

11. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України / За ред. Є.О.Харитонова. – Х.: Одиссей, 2006. – 552 с.

12. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / За ред. Ю.С.Червоного. – К.: Істина, 2003. – 464 с.

13. Пчелинцева Л.М. Семейное право России: Учебник для вузов. – 3-е изд., пере раб. и доп. – М.: НОРМА, 2004. – 688 с.

14. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: Науково – практичний коментар. – К.: Ін Юре, 2003. – 523с.

15. Сімейне право України: Підручник / Л.М.Баранова, В.І.Борисова, І.В.Жилінкова та ін.; За заг. ред. В.І.Борисової та І.В.Жилінкової. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 264 с.

Стаття надійшла до редколегії 25 лютого 2009 року.

Рекомендована до опублікування у «Віснику» членом редколегії Н.Д. Гетьманцевою.

V.M. Nikiforak

PARTITION OF PROPERTY OF THE MARITAL COUPLE AS A METHOD OF THE DECISION OF FAMILY DISPUTE

Summary

Purpose of this article there was a decision of essence of mechanism of section of joint property of the married couples. In obedience to a law the direct section of property of the married couples can be produced both during marriage and after his dissolution. However much judicial practice testifies that the voluntarily order of section of property of the married couples has a positive result rarely. In this connection, all basic methods of judicial section of joint property of the married couples are considered in the article, and also the alternative methods of decision of domestic dispute are certain about the section of joint property.

РАЗДЕЛ ИМУЩЕСТВА СУПРУГОВ КАК СПОСОБ РЕШЕНИЯ СЕМЕЙНОГО СПОРА

Аннотация

Целью данной статьи являлось определение сущности механизма раздела совместного имущества супругов. Согласно закону непосредственный раздел имущества супругов может производиться как во время брака, так и после его расторжения. Однако судебная практика свидетельствует, что добровольный порядок раздела имущества супругов редко имеет позитивный результат. В связи с этим, в статье рассмотрены все основные способы судебного раздела совместного имущества супругов, а также определены альтернативные способы решения семейного спора о разделе совместного имущества.